

שעור מורה מוריננו הרב יהודה גנס שליט"א שבת וישב תשע"ו:

שמירת הראייה

- א. התבאר בחז"ל¹ שבשבתו של יוסף לא שולטת עין הרע, וטעם הדבר הוא בגלל עמידתו של יוסף בנסיון עם אשת פוטיפר, וכמ"ש חז"ל² "עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו אין הרע שולטת בו".
- ב. וקצ"ע היכן מצינו בפסוק שהנסיון וזכותו של יוסף היה בשמירת הראייה. ויתכן שרמזו כאן חז"ל שעיקר הנסיון והעבודה בענין הקדושה היא בשמירת הראייה, ורק מי ששומר את עיניו יכול להישמר מנסיונות, וכמו שאמרו חז"ל "אין יצר הרע שולט אלא במה שעניו רואת", וכמבואר בהרבה מקומות בחז"ל.
- ג. ואציין בזה כמה מראי מקומות בענין, דהנה בירושלמי³ אמרו "ליבא ועינא תרין סרסורין דחטאה, דכתיב תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה, אמר הקב"ה אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי".
- עוד מצינו בחז"ל: "כך אמר משה לפני הקב"ה... למה ה' יחרה אפך בעמך, עד שהן במצרים עבדו אלילים ואעפ"כ לא היו פרוצים בעריות שנאמר גן נעול... ובשעה שירדו למצרים היו צנועים כל אחד ואחד בתוך אהלו... לא ראובן מביט באשתו של שמעון ולא שמעון באשתו של ראובן... כיון שצפה בלעם התחיל משבחן מה טובו אהליך יעקב"⁴.
- ובראב"ד⁵ כתב "וראש לכל הגדרים שישמור את עיניו מכל דבר שאינו שלו". עוד אמרו חז"ל שכל הזהיר בשמירת עיניו זוכה להקביל פני השכינה, וכמו שנאמר "ועוצם עיניו מראת ברע... מלך ביפיו תחזינה עניך". [וביאור הדבר הוא, שבזכות שהוא קידש את ראייתו, זוכה הוא לראות בעיניו מה שלא יראו אחרים].
- ד. והנה בגמ' במסכת בבא בתרא אמרו: "ועוצם עיניו מראות ברע... זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה (שהיו מכבסות בנהר ומגלות רגליהן)... היכי דמי, אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא אי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא, לעולם דליכא דרכא אחרינא ואפ"ה מיבעי ליה למינס נפשיה".
- ופירש שם הרשב"ם דבדאיכא דרכא אחרינא, ההולך במקום שבו יש נשים שאינם לבושות בצניעות הרי הוא רשע גם אם אינו מסתכל [שהיה לו להתרחק מן העבירה, שהרי אמרו הרחק מן הכיעור], ואם אין דרך אחרת⁶ אינו חייב מעיקר הדין לאנוס

¹ בגמ' ברכות כ., ובעוד מקומות.

² ברכות שם.

³ ברכות פרק א' הלכה ה'.

⁴ וכעין זה אמרו בגמ' בב"ב בדף ס'.

⁵ בספר בעלי הנפש בשער הקדושה.

⁶ ועיין בספר חוט שני שהוכיח מדברי השו"ע [יו"ד סי' קמ"ב סעיף ט'] שכל שאין דרך קצרה כדרך זו מיקרי 'ליכא דרכא אחרינא'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

עצמו ולא להסתכל, שהרי הוא אנוס, אולם מדת הצדיקים והחסידים לאנוס נפשם ולא לראות, עייש"ה.

[ומדברי הרמב"ם והשו"ע נראה לכאן דאין זו מדת חסידות, אלא חובה גמורה למינס נפשיה, ועיין בהערה⁷].

ה. ובספר חפץ חיים⁸ תמה מדוע בדאיכא דרכא אחרינא אסור לו ללכת שם, ובדליכא דרכא אחרינא מידת חסידות למינס נפשיה, הלא קיי"ל בכל התורה שאין איסור באינו מתכוון⁹ [וכשם שמותר לגרור כסא אף אם יעשה חריץ]. וכתב שלאחר שעייין הרבה בקושיה זו הסיק שצ"ל שהחמירו יותר באיסורי עריות שלבו של אדם מחמד אותם ויש בהם לעזז הבריות.

ו. ואמנם נראה די"ל באופן אחר¹⁰ דהנה עיקר ההיתר בדין 'אינו מתכוון' הוא שאין המעשה מתייחס אל העושה והרי הוא כנעשה מאליו [ולכן הגורר כסא בשבת ונעשה חריץ, לא עבר הגורר על איסור חורש בשבת שהחריץ כנעשה כאליו וכדו'], ואמנם כל זה בעבירות שענינם איסור לעשות מעשה, אולם איסור ראיית ערוה, שענינו השמירה לא לבוא לידי הרהור עבירה אינו איסור במעשה, אלא המצב נאסר, ולכן בכה"ג לא שייך להתיר מדין 'אינו מתכוון'.

ז. ואף שלגבי איסורי הנאה מצינו את ההיתר של 'אינו מתכוון'¹¹, כבר ביארו רבותינו האחרונים¹² שבאיסורי הנאה לא נאסרה ה'הנאה' אלא 'לקיחת ההנאה', משא"כ באיסור ראיית ערוה שעיקרו שמירה מהרהור עבירה מסתבר שגדר האיסור הוא לא להיות במצב כזה ולא עצם ההבטה. [וכעין זה מצינו לגבי איסור 'בל יראה', שמי שמצא חמץ בביתו עובר משום 'בל יראה' אף שלא כיון להשאיר חמץ בביתו, ולא שייך להתיר מדין 'אינו מתכוון'¹³].

⁷ דברמב"ם [כ"א מאיסורי ביאה הכ"א] ובשו"ע [אבה"ע כ"א סעיף א'] סתמו שאסור להסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה, [וע"כ כוונתם שאפי' ראייה בעלמא אסורה, דבמתכוון לראות אסור להסתכל אף במקומות הגלויים, וכמ"ש השו"ע שם וברמב"ם בריש הפרק, וכמו שהכריח בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' מ'], ומשמע דס"ל דהוא חובה גמורה מעיקר הדין, ומאידיך לא הזכיר ברמב"ם גם חידושו של הרשב"ם שבדאיכא דרכא אחרינא ה"ה רשע גם בעוצם עיניו, ואולי סמך בזה על הדין הכללי ש'הרחק מן הכיעור', וצ"ע.

[הנה בגמ' בסוף מס' מכות אמרו בא ישעיה והעמידן על שש, ומנו שם את זה שאינו עומד על הנשים בשעה שעומדות על הכביסה וכן את רבי ישמעאל ברבי יוסי שנמנע מלקחת מאריסו פירות שהקדים לו משום שוחד. ולענין שוחד זה נחלקו הרמב"ם עם התו' אם הוא שוחד גמור או מידת חסידות דבתו' ריש פי"ג דכתובות כתבו שהוא משום מידת חסידות וברמב"ם מבואר שהוא מעיקר הדין, ולכא' נידונו תלוי במחלו' ההיא, האם ישעיה מנה דברים שהם חןבה מעיקר הדין או מידת חסידות].

אולם בספר חוט שני ראיתי שסתם כדברי הרשב"ם, וצ"ע.
⁸ כלל ו' בבמ"ח ס"ק י"ד.

⁹ וביאר שם דאף דלכא' הוי פס"ר, מ"מ כיון שבשעת הליכתו אין כאן פס"ר שהרי יכול לעצום עיניו שוב לא מיקרי פס"ר, עייש"ה.

¹⁰ וכמדומה דכן שמעתי מהגרשז"א כשלמדנו לפניו את מסכת פסחים.

¹¹ כדאיתא בפסחים כ"ה.

¹² בשערי יושר שער ג' פכ"ה ובברכת שמואל ובקובץ שיעורים.

¹³ וכמו שכתב במקור חיים ריש סי' תל"א.